

Urter i græsmarken

Seniorforsker Karen Søgaard
Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet, Aarhus Universitet

Køerne vil gerne æde de fleste urter, selv om urterne på alle måder er vidt forskellige.

Der er forskellige grunde til at etablere urter i græsmarken. Det er især ønskerne om at øge biodiversiteten i marken, at øge køernes ædelyst, at ændre afgrødekvaliteten, så den er bedre for dyrenes sundhed, og at forbedre den ernæringsmæssige kvalitet af de animalske salgsprodukter.

Konkurrencen i marken

I græsmarken kæmper planterne om pladsen, og det er i den kamp, at urterne skal finde hver sin niche. Vores traditionelle græsmarksarter (alm. rajgræs, hvidkløver og rødkløver) er stærke konkurrenter. Det ses ved, at der ikke kommer så meget ukrudt i græsmarken. Så de klarer sig godt i den kamp. Cikorie og langbladet vejbred etableres godt og er absolut bedst til at konkurrere med kløvergræsset. Kommen etableres også godt. Det første år er kommenplanterne små, men de bliver større og større med alderen. Bibernelle og kællingetand etableres rimeligt, men de er små planter og udgør derfor ikke så meget af afgrødetørstof. Stenkløver etablerer sig udmærket, men er en svag konkurrent, så de forsvinder ret hurtigt. Kørvel og esparsette kan næsten ikke etableres. Det går fint i renbestand men i blanding med kløvergræs er deres konkurrenceevne for lille.

Med græsmarkens alder bliver der en mindre mængde urter i græsmarken. Det skyldes hvidkløverens og græssets gode konkurrenceevne. For de fleste urter gælder det desuden, at de klarer sig bedre ved slæt end ved afgræsning, så der bliver med tiden en noget større urteandel i slætmarken end i afgræsningsmarken.

Frømængde

Et af de gode spørgsmål er, hvor stor en frøandel, det er nødvendigt for at opnå de ønskede mål. Der er endnu ikke tilstrækkelig viden til at kunne svare på det spørgsmål. Men som udgangspunkt må der skulle være en betydelig del, hvis der skal være en målelig påvirkning. I et forsøg på fem økologiske kvægbrug udgjorde urterne 20 % af frømængden, og der var i gennemsnit samme mængde i afgrødetørstof, altså 20 %. Men i praksis udsås der kun ca. 5 % urter af frømængden.

For at få en tilstrækkelig urtemængde i marken må der udvikles nye strategier for udsåning. For at hjælpe de urter som er svage konkurrenter, vil det være nødvendigt med områder i marken, hvor udelukkende disse arter udsås. I vores undersøgelser både på gårde og i forsøg har vi bredsået, hvilket er umærket for de urter, som er stærke konkurrenter. Nogle landmænd udsår urterne i bånd ved at placere urtefrøene i den ene side af såmaskinen, men denne metode har heller ikke givet tilstrækkelig plads for de svage konkurrenter.

Ædelyst

Ved afgræsning vil køerne gerne æde urterne med undtagelse af blomsterne af vejbred. Men for alle gælder det, at er de først blevet for store og grove, ja, så bliver de vraget på samme måde, som kløvergræsset kan blive vraget. Vi har set flere eksempler på, at køerne lige skal vende sig til dem. Det er noget nyt, så de første dage kan de snuse mere interesseret end æde af dem. Det samme gælder staldfodring, når køerne fodres restriktiv. Her vænner de sig også hurtigt til det nye foder og æder gerne det meste.

På Foulum har vi derudover cafeteriafodret kvier i en afgræsningsmark, hvor vi lagde urterne i bunker. Kvierne kendte smagen og lugten, da de i forvejen græssede kløvergræs med de samme urter. Den bedste var bibernelle, den åd de lige med det samme. Den dårligste var vejbred, den åd de næsten ikke. Cikorien ædes gerne, som et ses på billedet, selv om den er meget bitter, og der er godt kløvergræs lige ved siden af.

Foderværdi

Foderværdien varierer meget mellem urterne. Kommen har den højeste foderværdi, mens vejbred har den laveste. Det kan ses i tabellen. Kommens foderværdi er på niveau med hvidkløver, mens foderværdien af vejbred er noget mindre end for græs. Der er meget stor forskel på, hvilke mineraler de optager meget og lidt af. Generelt er cikorie topscorer. Det kan også ses i tabellen, hvor zink og kobber er vist. Vejbred er også god til at optage mineraler. For de almindelige græsmarkarter har det været overraskende, at rødkløver er noget bedre til at optage kobber end de andre arter.

Sekundære plantemetabolitter er nogle stoffer, som ikke er involveret i planternes vækst, men har en funktion ved beskyttelse af insektangreb og svampe eller en funktion som antioxidanter. En af de kendte er fytoøstrogen i rødkløver. Blandt urterne er det f.eks. kendt, at cikorie kan hæmme endoparasitter hos grise, får og hjorte, mens det endnu ikke er undersøgt hos kvæg. Kommen indeholder noget olie som nedsætter risikoen for trommesyge. Det er netop sådanne stoffer, der forventes meget af. Men foreløbig er der begrænset viden om effekten af disse stoffer.

Afgrødekvalitet af de enkelte plantearter. Målt i afgræsningsmarker på fem økologiske malkekvægsbrug.

	Foderværdi	Råprotein	Zn	Cu
	kg ts/FE	% af ts	ppm/kg ts	
Græs	1,23	16	27	7
Hvidkløver	1,03	27	25	8
Rødkløver	1,13	26	36	11
Cikorie	1,33	18	76	14
Vejbred	1,46	16	50	10
Kommen	1,09	20	44	9
Kællingetand	1,12	26	38	9

Billede 1:

Cafeteriefodring med forskellige urter – her cikorie.

Billede 2:

Kløvergræs med urter til slæt